

BIZALOM

Havonta kétszer megjelenő szemle,

a világ folyásáról és az ember alkotásairól.

7. szám.

XIV. évfolyam.

1943. Április 1.

Zarándoklás az Életfához.*

Írta: Albert Steffen.

I. Az előkészület.

Kevés embernek s ezeknek is csak ritka időkben adatik meg a természet valódi szépségének élvezése. Egyiknél az esztétikai értéket elfedi a haszonérték, — maga se tehet róla, mindig arra kell gondolnia, mennyi burgonya lesz? Másik csak azért megy ki a szobából, hogy szép arcszíne legyen, mert ez tetszik a hölgyeknek; kezét-lábát csak egészsége érdekében hajlandó mozdítani, de az őt átjáró jóérzésnek nincs köze a természet élvezéséhez. A harmadikat akadályozza odaadásában a jó szivar, melynek hamufödte végét minden pillanatban szeretettel szemlélteti. A negyediknek csak úgy kedves az erdő, ha emlékeket rejt. Az ötödik terveket kovácsolva lót-fut, és se lát, se hall. Mindegyik természetbarátnak hiszi magát, de egyik se tud úgy viselkedni, hogy a természetet magát megszólaltassa; s egyik se tartja érdemesnek azt, hogy a természet jobb megértése kedvéért önmagát küssé elfelejtse vagy megmásítsa.

Ám az az ember, kiben a tiszta életszemlélet vágya él, így fog szólni: „Sejtem, hogy minden levélben modhatatlan szépség van s hogy e szépség boldogságot-lehelő és kimeríthetetlen. Minden igyekezetemmel részesévé akarok válni! De veszem észre, hogy akadályok vannak bennem: életmódban, szokásaimban, érzéseimben, nézeteimben. Ezek miatt még azt is elfelejtem, hogy a szépség egyáltalában létezik. Mily értéktelen volt ez az elmúlt napom! zivatáros nap volt, majd gomolygón felhős, majd kéklő éggel, szivárvánnyal, ned-

vesen fénylő fákkal. Csak alig sejtem, milyen szép lehetett. Az akadály bennem volt. Ha ez az akadály áthághatatlan, ha nem találhatom meg a szépséget, akkor életemnek nincsen célja, se értelme. Mit tegyek? Mi az ami hiányzik belőlem? Milyen szabályokat kellene követnem? Milyen életet kellene folytatnom, hogy végre elérhessem a szépséget? Tán abban a másik városban többet jelent nekem a dombok vonala, mint itt. Akkor utaznom kell. Hajszolom magamat egyik helyről a másikra. Kínozzom magam: ma az emberektől akarok tanulni s holnap megesküszöm, hogy egész életemet magányban töltöm; egész életemet meg akarom változtatni, hogy a szépség belém hatolhasson. Testemet fáradtra dolgoztatom s aztán még töprenkedem. Olvasom könyveit eleveneknek és olyanoknak, akik már ezer éve meghaltak; életfilozófiát találok ki magamnak és szívesen meghalnék, ha ez segítene.

A természetnek azt az élvezetét, amiről itt szó van, csak egy bizonyos önmagunkban való munka által lehet elérni; hacsak nem vagyunk „vasárnapi gyerekek,“ akikkel minden velük születik, amiért másnak keservesen meg kell dolgozni. Nem rajongásról van itt szó, nem hangulatról és nem kedvtelésről, mint a sportnál. Ülhet valaki a tavaszi napstűtésben kezében vicclappal s lehet a legboldogabb ember. Ám ha el akarja érni a kék ég és a sarjadó lankák tiszta szemléletét, első feltevel, hogy félretegye az ujságot és komolyan dolgozni kezdjen önmagán. Tehát az élvezet mindegyik munkát. De hogyan dolgozzunk? és mit jelent az, hogy dolgozzunk? Azt jelenti, hogy a természetnek előttiünk levő képét bensőnkben reprodukáljuk, újra alkossuk. Azonban a kék égnek,

* Fordításunk nem teljes.

a mezők zöld hamvasságának, a korai virágok elbájoló formáinak, a sejtelmes messziségeknek újral alkotása megköveteli, hogy lelkünk élete állhatatosabb és gyöngédebb, szeretetben gazdagabb és lendületesebb legyen. Önnevelésről van szó. A táj, melybe azon igyekezet nélkül léptünk, hogy magunkat ilykép kitágítsuk és felemeljük, — csakhamar unalmassá válik és mit sem mond többé. A természetet csak addig tudjuk élvezni, míg fejlődünk. A hegymászó sem tud átszellemülni a hegyek világának fenségességén, míg büszkévé nem teszi szívét félelmetlen kapaszkodással, fáradhatatlan kitaratással. Ekkor rokon nagyságot érez önmagában, azért élvez. Ám vannak emberek, kik mintegy állandóan hegymászókként érzik magukat. Hogy szívük szabad és büszke legyen, ezt más eszközökkel is elérik a hegymászáson kívül; ezért ismerik fel a természet fenségességét a legkisebb dologban is. A természetkutató neveli magát ugyanazon szabadságra és törvényszerűségekre, mint ami a természetben is uralkodik; ezáltal azzal mindig bensőbben egyesül. A kertésznek csak akkor telik öröme hivatásában, ha saját magában is jelenfővőnek és tevékenynek érzi az erőt, mely mindent éltet és nevel és azt növelni igyekszik; ez pedig a gondosság sokasításával történik. Éreznie kell, hogy a Teremtőt támogatja. Így a költő is: ha őt magát egy lelki élmény kitágította, jobbá tette, dicséri a természetet. Ha nem tudjuk élvezni, az mindig annak a jele, hogy nem fejlődünk; hogy haszontalan, rossz szokásaink támadtak, hogy gyűlölnünk valakit vagy valamiképp nem tudunk kedvező viszonyt fenntartani a minket környező emberekkel; hogy belerögződünk hamis és szűk eszmékbe. Mindjárt kiderül, kiket, miket válasszunk mesterül, kertben és réten, hogy ismét a helyes útra kerüljünk.

A természet élvezését gátló szokásaink egyike a hanyag, nemtörődöm járás. Lődörögni, lustán, ostoba nótát fütyörészve ülni egy padon: erről bizony le kell mondanunk. Az emberek járásán látni fejlődési lehetőségeiket. Sokszor oda szeretne nekik kiáltani az ember: járj egyenesebben, úgy majd többre viszed. Ha a poros szobából szabaduló ember ugyanolyan léptekkel jár a parkban, mint amilyenre irodájában szüksége van: hát ott is port fog nyelni, de az égerfák és tölgyek szépségeit nem látja meg. Holott egy rándítással ledobhatná magáról az irodai embert. Más testtartás s a tudat, hogy kötelességét egy hosszú napon át híven teljesítette, sokkal inkább hozzásegítik a természet élvezéséhez, mint a semmittevől az egésznapos csatangolás a parkban.

Szükséges továbbá mélyen és teljesen lélegzeni. Aki ezt nem teszi, csakhamar nem fogja tudni megkülönböztetni a jó és rossz szagokat. Különösszagú dolgokat fog megkedvelni vagy pláne illatosítani kezdi magát; akkor pedig vége az egyszerű virág élvezésének. Visszásságokat ápol önmagán és keresi őket másokon. A szabadságérzetet és tisztaság utáni vágyat, melyet a mély lélegzés ad, elveszti. Pedig a tisztaság és szabadság a természet élvezésének alapfeltételei. A reggeli koránkeléshez is hozzá kellene szoknunk. Reggel

harmónia uralkodik. Hacsak nem aludt az ember rosszszellőzött szobában vagy nem tetszelgett ostoba álmokban. Még jobb, ha a folyóban való fürdés ébreszt reggeli frisseségre; — és ezzel megneveztem szokásaink szabályozóját és mesterét, az isteni vizet. Ha reggel úszik egyet az ember a folyóban, egész nap mélyeket lélegezve és egyenesen fog járni, gondolatai és cselekedetei nagyvonalúak lesznek, mivelhogy fölvelt valaminet magába a folyam hatalmas vonzásából és áradásából, mi alatt hullámaait szelte. Úgy veszi észre, hogy a felébredésnek, feltámadásnak e mai napjáig cselekvéseit, munkáját nem tudta teljességgel áttekinteni. Ma azonban nem lesz többé rabszolgája foglalkozásának, hanem neveli magát azzal. Ki fogja használni, holott eddig kiszípoloztatta magát általa. Valóban, vannak e földön dolgok, melyek érdemesek, hogy magasztalja az ember s megéri, hogy küzdjön, hozzájuk méltóvá lenni. Ilyen barát a folyam: szépsége és ereje kimeríthetetlen. Tisztává és kitaratónak tesz; szép mozdulatokat ad és megtanít újra nevetni. Kimondhatatlan frissességgel áraszt el s így roppant ostobának találnám azon panaszkodni, hogy én nem való vagyok erre a földre. Mindenesetre illek hozzá, a folyóhoz; s nem lehetek neki eléggé teli életkedvvel. És ha őt szeretem, úgy szeretem a lankákat is, ahol elfolyik, a teremtményeket, akiket táplál, a műveket, melyeket hajt. Öröm-főlösleggel rendelkezem, adhatok! s ezért ismét felkeresem az embereket. Lássuk, mint lép a koránkelő a még alvó házba: csodálkozik a mogorvákön, mert ismeri a melankólia eredetét és addig mentve van tőle, amíg a koránkelés szokását megtartja; nevetnie kell a szenteskedőn, ki dnyhák közt nyújtózik; látja, mint bilincseli az ágy szokásaikhoz a hosszú alvókat, s fölismeri, hogy sok hamis és kártékony nézetüktől csak azért nem tudnak megválni, mert nem bírnak új szokásokhoz szokni. A koránkelés a legjobb eszköz, elévült gondolatok fölött úrrá válni s újakat szerezni. S mint utóbb látni fogjuk: a természet tiszta és tartós élvezetéhez szorosan meghatározott gondolatok szükségesek. A későnkelő utánozza az őt körülvevő emberek rossz tulajdonságait; a koránkelő fölismeri ezeket és leveti, amit hasonlót tud magán. A régi szokásokhoz való ragaszkodás főoka annak, hogy csak szélteben fejlődünk, nem mélységben. Ez a bűnös, hogy egy naplemente a harmadik estén semmitmondó lesz s az otthonunk fölé boruló ég csak növeli a bennünk lakó unalmat. Utazni kell mennünk, Olaszhont látni vagy éppen globetrotterré válni, hogy valahogy el bírjuk viselni a világot. Nem vagyunk képesek belülről föllendülni Görögország halkyoni hangulatához. Ám ki tudja, Görögországot soká élveznénk-e, ha ugyanazon szokásokkal akarnánk élni, mint otthon. A természet utazások alatt való élvezetének nem kis mértékben okozója a szokások kényyszerű megváltoztatása. Ha otthonunkban vennénk magunkra ezt a változást, nem is lenne szükséges utaznunk. Ha elég szellemi erőnk és mozgékonyágunk volna, harminc évig is lakhatnánk ugyanazon égdarab alatt, mindig mást mondana nekünk és minden nap kedvesebb lenne,

segítene magunkat fölfedezni, segítene gondolkozásunkat messzirelátóvá, szeretetünket állhatatossá és felhőtlené tenni. Többre mennénk vele, mint egy földközi utazással. Egyetlen föltétele, hogy határtalan fejlődési lehetőségeket lássunk magunkban s kedvükért szokásainkat megváltoztassuk. A szokások változtatása már magában véve az érzések finomodásával jár. Ám a természet még többet kíván attól, aki szeretni szeretné. Menj át tavasszal a parkon és nézd meg a fákat: a gesztenyefát, gyöngéd tenyérkévé fejlődő nagy, barna buckójával, a mogyorót bojtjaival, a fűzet, amint ujratanulja a simulást, — százfajta látást és érzést kíván ez a lélektől. Egy lanka kedvéért, mely virágzásnak indul, ugyancsak alaposan meg kell változnia, önmagát legbensejéig fel kell fedeznie, hatalmasan kell dolgoznia, mert íme: itt fénylik, ott szikrázik s tova megint százféle szín csillan föl. Bárcsak ereje elegendő lenne! s bár tudná, honnét vegyen elég szeretetet. Mert ha ebből nincs elég, kifárad és elbágyad. Amit a mi időnkben a fákról tanítanak az elsősorban tudomány. De a tudás a szeretetből fakad. Azért jobban szeretném, ha azt mondaná meg valaki, hogyan szerethetjük a fákat. Ami a szeretetben már benne foglaltatik: a tudásvágy, maga is elvezet engem a tudáshoz. Ha valaki mélyebben szeret, mint én, annak tudását úgy sem foghatom föl, míg szeretetem éppoly mély nem lesz, mint az övé. S ugyan mit ér nekem olyannak a tudása, aki kevésbé szeret mint én? Bizonyára semmi használhatót. Ha már a szeretet elvész, legalább a tudást, ami a szeretetből fakadt, óhajtaná megtartani az ember. Így legalább minden mégsem megy veszendőbe. Megmarad az emlékezés a szeretetre, a szemlélődés boldogságára. Ám magát a szeretetet mindig újra kell megszerezni; az emlékezésen és tudáson át soha nem jó vissza. Ha újat akarok megtudni a fákról, tökéletesítenem kell magamat a szeretetben. Azért keres az ember tavasszal valami nagy érzést vagy szép feladatot, hogy az újjáéledő világot felfoghassa. Ha a szeretet birodalmában egy gyöngéd érzést vagy egy szép emlékezést pusztulni, elsenyedni hagy az ember, nincs ereje a gondozgatásához: akkor egyidejűleg a ház előtti kert virágaitól is elmegy a kedve, szépségük különbözőségének árnyalatait nem érzi át. Ha észreveszem, hogy egy egyszerű virág mit sem ér nekem, úgy mindig találni fogok a környezetemben is valakit, akivel megvetően bánok. Nem értem a virágot, mert egy bizonyos tulajdonságot elvesztettem. Ha sikerülni fog a virágot újra szeretnem, akkor annak az embernek is újra jelenthetek valamit. És hogyne sikerülne, ha elmélyedek a virág gyöngédségébe, illatát belehelem, szirmait megszámlálom, növekedését figyelem?! Egy barátságos érzés épp olyan mint egy növény. Minél gondosabban ápoljuk, annál mélyebben ver gyökerét. A világ csúfságát és ostobaságát, mely létét fenyegethetné, kedvetlenül éghajlatnak kell tekintenünk, mely ellen — némi maga-föltalálással — lehet azért védekezni. Minél csúfabb a környezet, mely az érzésnek korlátokat vet, annál maradandóbban kell akarni

és az érzés annál erősebbé és ellenállóbbá válik. Miért is ne tekinthetnénk érzéseinket növényeknek? s miért ne ápolhatnánk, mint ezeket? Létük, mint a növényeké s nem más virulásuk és hervadásuk sem. Sőt még inkább szívünkön kell hordjuk őket, mert teremtőjük vagyunk; a növények teremtőjét pedig nem ismerjük. Még emlékezem a napra, mikor ezt először észbe vettem. Napkelte előtt egy erdőszélen mentem tanítómmal, gonddal szakítottam le egy harmatos fűszálat s a hajnalpirba emeltem. Barázdái kristálycseppekkel telten ragyogtak s én elragadtatva kiáltottam: „Ó, aki ilyet tudna alkotni!” „Te is tudsz” mondta rá a tanító s én hirtelen megértettem: „Tudok. Minden érzésem hasonló alkotás s én, egyedül én teremthetem e világra. Bár hasonlókat más emberek is hoznak létre, de a magamét csak én magam. Ezért ez az egy olyan szép legyen, amilyen csak lehet.” Megismertem önmagam, mint teremtőt s tudtam, hogy e tulajdonságot senki el nem veheti tőlem. „Mától kezdve becsület dolga legyen, mindig fenségebb alakzatokat létrehozni — kiáltottam. Nem magamért akarok szép érzéseket, nem, hogy őket élvezzem, hanem, hogy valamit létrehozzak, ami szép; s hogy naponta sőt óránként apró remekműveket alkossak. Ha értékes érzés csirázik ki bennem, nagyra növelem, bármibe kerüljön is. Húzza meg valaki mindig a fületem, ha ellankadok ebben. S ön iránt, tanítóm, a mondhatatlan hála érzését akarom megőrizni, — még ha az életembe kerülne is. A virágok, az erdő és a felkelő nap lelkesítének erre állandóan.”

Bizonyos, hogy az emberek még távolról sem sejtik, mi mindent lehet tenni és gondolni ezen a földön. Ha új lehetőségeket lát az ember, megjön az életigenlés. És ezzel elérkeztem azokhoz az eszmékhez, ahhoz az életszemlélethez, mely kitarítóan mívelve, a természet tiszta élvezetében részesít bennünket. A fáradtságból fakadó jellegzetes gondolat ez: „Nem érdemes. Nincs ezen a földön kiharcolásra érdemes.” A boldogságból fakadó jellegzetes gondolat ez: „Mindent használhatok, minden közelebb vihet a tökéletességhez.” Nos az a kérdés, a fáradtság-e a háttere minden életnek vagy a boldogság. Ha a fáradtság lesz a mértékünk, nem fogjuk tudni előteremteni a természet élvezéséhez szükséges erőt és gazdagságot. Mert hiszen csak akkor élvezhetjük a természetet végtelen változatosságában, ha önmagunkban az érzéseknek és gondolatoknak éppoly kimeríthetetlen világát tudjuk létrehozni. Csak annyit bírunk felvenni az ég kékségéből, amennyi bennünk belül a tér. Ha magunkban nem hordozzuk a végtelenséget, fölöttünk az eget is határosnak fogjuk látni. Valóban, nincs más kint: ha a tér végtelenségét érezni akarjuk, először magunkban kell elapadhatatlan gazdagságot érezni. Hogy a szférák végtelensége ne töltsön el borzongással és kislelkűséggel, ősmernük kell magunkban valamit, ami ezzel egyenrangú vagy talán nagyobb is még. Vagy legalább is hinnünk kell, hogy önmagunkat ilyen nagyságra és hatalmaságra nevelhetjük. Szereznünk kell új fogalmakat, melyekben az öröklévalóság benne foglaltatik:

s a mulandókat ezeknek alá kell rendelnünk. De ez csak úgy lehetséges, ha a boldogságot tekintjük minden dolgok végének; lehetetlen, ha a fáradtságra alapítunk. Hűség, igazság, hála, becsület s a többi magas fogalom csak úgy lehetségesek, ha önmagunkat kimeríthetetlennek tudjuk. Aki lemond az ideálokról, elveszti a természet-élvezés képességét. Valaki belenéz az alkonyodó napba, de közben nem teszi félre szárnyatlan gondolatait, — nos, akkor éppenséggel lehetetlenség, hogy érzékelhesse az ég végtelenjét. Legtöbbnyire azonban mégis csak eljti a végességet; a gyöngéd piros és viola színek olyan érzésekre ragadtatják, melyek örökkévalóságot adnak neki anélkül, hogy sejténé s ha nem ismeri is el, viszi, hordozza őt a végtelenség. Ha borús és melankólikus az ember, csak nézzen bele az égbe s mihelyt e végtelenséget ismét föl-fogja, a lélek alapereje is újra mutatkozik. A leg-tartósabb és legmélyebb érzés bennünk a derűtlenség; háttere minden gondolatunknak és érzésünknek; aminthogy az ég kékje háttere minden természeti történésnek. Felhők, viharok, a leghosszabb esőzés is átmeneti tünetenyek s nem érdemelnek annyi figyelmet és jelentőséget, mint az örök kék. Nézem a pázsitot, a tavat, a fák arabeszkjeit, de mindig újra visszatérek az ég kékjéhez, mert ez boldogít legjobban. Épp így szívesen dolgozom, olvasok, beszélgetek, de mindig újra visszatérek a bennem rejlő alaphangulathoz, mely derült, nyugodt és felhőtlen mint az ég. Csak ez ad értelmet minden egyébnak. Tudni kellene, hogy a harmóniát, melyet az ég kékje áraszt, el lehet sajátítani, ha e kékséget szemével beissza az ember, átengedi magát neki, minden mástól elfordulva. „Nem vettem be ma elég kékséget“ — mondhatná az ember, ha szórakozottságát, kínzó türelmetlenségét kicsit megvizsgálná; s hogy megszabaduljon tőlük, csak egy pillanatra kellene szemeit fölemelnie. Ha ezen a módon átéltem egy izzó naplementét, olyan vagyok, mintha bort ittam volna. Bátorságom megnövekedett, önbizalmam megerősödött, gondolataim könnyedén folydogálnak. Csak éppen, hogy nem jön utána csömör s a hatás állandó. Nekem úgy tetszik, hogy egy szép naplementét nem-kiélvezni, még nagyobb bűn, mint kiönteni a legdrágább bort. Észlelni a végtelenséget, akár a szemekkel amennyiben az égbe pillantunk, akár a gondolatokkal amennyiben nagy céljaink vannak vagy világösszefüggéseket érzünk át — a legmagassabb élvezet. Azért olyan elbátortalanító, korlátozó a felhők befolyása, mert eltakarják a végtelenséget és nem engedik éržekeinket önmaguk fölé. Az ember visszadobódik önmagára. A felhőket nem merjük olyan odaadóan szemlélni, mint az eget.

II. Az út.

Mielőtt napi munkámat megkezdem, végig szoktam menni a kerten. Amióta nevelem magamat, a növényvilág fejlődésem fokmérője lett. Ez a növényvilág kilépett önmagából, ha bensősége-sebb lettem, ha külsősége-sebb, elrejtette jelenéseit. Eltávolodott és idegenné vált, ha a szeretetlenség tért hódított bennem. Megmerevedett és elhalványult,

ha gondolkodásom intellektuálissá vált. Gyakran megfigyeltem, hogy számítóan mentem a természetbe, ha közönyös voltam egy emberrel szemben. Távozóban gépiesen számlálgattam a faszor fát. A virágok illatát nem éreztem.

Ilyen esetekben az egyetlen lehetőség, visszatérni a teljességhez, az életnek ama teljéhez és erejéhez, mely a hársban és szilfában lüktet, ha az ember akaraterővel telten elmerül a sarjadás, növekvés átélésében. Mire lelkeimmel az átváltozást követve, a levéltől a viráig s innen a gyümölcsig elérkeztem, arra az ember iránti elvesztett szeretetetem is megtaláltam.

Hanem volt idő, mikor a nagyváros köhal-mazaiban éltem. Se közel se távol egy szál fa se nőtt. Meg kellett elégedjek egy muskátlival, azt vettem magamnak és a párkányra tettem. Néha még ennyim se volt, csak egy szem mag, valami virágüzletből. Am lelki élményem épp a nélkülözésben volt legerősebb. Képes lettem volna egy jácinthagymában a Mindenség szféráit megtalálni és tökéletesen elégedett lettem volna. De mivel az ember, mint költő, nem igen találhat fel az embereknek egy cseresznyemagot, mondván: im ebben benne van az egész minden! hanem néző-kedvünknek is eleget kell tennie, azért mihelyt lehetett, kertet csináltam magamnak, virág- és zöldség ágyakkal. Mert kell, hogy azok is jóllakjanak, akiknél a szerelem nem a szemem, hanem a gyomron át megy. Szükségessé vált egy kertész, aztán egy szakácsnő. Kis telepitésem kiterjeszkedett.

Látogatóimat szívesen fogadom a kertben. Minden jövevény tanít valamire, ahogy a növényeket szemléli. Ahogy körülnéz, akivel az ágyások között sétálok, hamarosan látom, természetbúvár-e, festő, muzsikás, avagy gazda. A szeretők felségesen fölvirulnak. De az önmagába szerelmes, száraz és sivár marad, még virágbaborult almafácskánál is.

Ami engem illet, mindtől nyerni igyekszem valamit; az impresszionistától, akinek a rendezett árvácskaágy színek tobzódó hullámozása, a kertmérnökötől, aki elvont gondolatformáit nyesi bele fűbe-fába; a botanikustól, aki kirángatja a növényt, itatós között megszáritja s miután az élettől megfosztotta, egy élettelen nyelven rubrikázza; a szakácsnőtől, aki mint ennek ellenlábasa nem a fejről, de a gyomorról gondoskodik; a nagyanyáktól, akik még meséket és mondákat tudnak a növényekről. Egy öreg dajka pl. azt mesélte, hogy az újszülötteket a káposztafejek mögött találják s egy kisfiú erre mindennap végigkereste a káposztaágyat, ahol a kékderes fejcskék ültek. Erre a kisfiúra felejtethetlen benyomást tett, midőn egyszer atyja azt mondta a cselédlánynak, hogy olyan mint egy káposzta: fejében van a szíve. A lány piros lett és sírva fakadt. Később, ha harmatos káposztafejet látott, mindig ez a könnyharmatos arc jutott eszébe. Végre hosszas töprengés után megkérdezte nagyanyját, valóban van e szíve a káposztának? Mire ez így felelt: „Természetesen! a Nap a szíve. De ez elszáll, ha a káposztát levágjuk. Nézd csak!“ És kibontott egy káposztafejet: zöld, sárga, fehér

levelek; mintha egy sugárzó, légies Valakit látott volna közülük eltűnni.

Több titkot, mint az emberek róluk tudtak, árultak el magukról, maguk a növények.

Ha kertem harmatos fényben állt napfeljötté előtt, tudtam, hogy sugárzó nap következik. A déli kékséget, az esti pirt, a csillagragyogást hirül adták a virághelykeken s a fűszálakon csüngő ezüstcseppcsekék.

Csak ha a sarkanytyúcskák sírnak, akkor lesz eső.

A növényzetben az év lelke tükrözik. A nárcisz és a jácint, e tavaszi virágok illatában nincs-e valami morális? nem intenek-e a sírra, a halálra s hogy mint változik a romlás világosságá? S a rózsza, a nyár ékessége, nem esztétikusan illatozik-e? olyképpen, hogy minden szükségeségtől, érzékek és ész kényszerétől megszabadít és széppé tesz? Szabadító Ő, nem intő.*

Az egész őszenek, a száradó falombnak, az erő gyümölcsnek hasznosító, élvezetes szaga van. Most bizonyos élet-következetesség válik éberré az emberben, mely sokszor ravaszságig fokozódik. A nyári fáramászó, hangos és lármás. Az őszi hallgatag, különösen ha más körtéjével tölti a tarisznyát.

A liliom túl van minden logikán, etikán és esztétikán. Szentség árad belőle.

III.

Sok titoknak jó nyomára az ember, ha megfigyeli a fogváltás és pubertás közti gyerekeknek az év forgásához való viszonyát. Lélegző- és keringő-lényükben ugyanaz az erő él, mint ami az idők változását műveli. A Nap kering a vérükben. Érverésük a hajnalt és az alkonyt mutatja. Lélegzetük testvére a szélnek és az időnek. Minden szellőcskével baráti viszonyban állanak. Vágyuk és félelmük a szélvész. Ki- és belégzésükön, bőrük vérellátásán látni, mint dolgozik a vihar, köd, hó, nap, hold, csillagok gyermeki testükön. Ritmikus növekedésükkel maguk ők a tavasz, nyár, ősz és tél.

Nem az óramutató elvontságával él bennük az idő. Ha egy fiú visszagondol az évre, sohase számít dátumokat. Nem osztja be az időt március, április, májusra; hanem emlékszik egy kék napra, melyen a barna mezőn lépegetett sárga barkákat morzsolgatva ujjai között vagy sipot vágott magának vagy egy borostyán gallyat szolgatott vagy egy almavirágot tartott ajkai között vagy ribizskét evett, cseresznyét, szilvát, körtét s így tovább; minden napnak más a lelke, akárcsak a fiú maga. A szer és mód, ahogy a fára hág, a szélvészre fülel, ringatja magát, ízlel, szagol, körülnéz, sorsdöntő az egész életre. Mialatt a gyermek érzékeit használja, ezek által világismeretre tesz szert.

Ki tudná, mi megy végbe egy gyermek lelkében, mikor az első korai almát leszakítja, hüvelykével megtapogatja, beleharap, hogy csak úgy harsog; s mielőtt elkölné, megszemléli a magokat a magházban, a magokat, melyek még tiszta

* A fordításnak erről a helyéről kimaradt két szép vers, ami az eredetiben benne van.

fehérek; legfeljebb kis sárgás árnyalattal! Mintha a természet lelkiismerete szólalna meg benne: „csak majd ha barnák lesznek a magok fejezte be munkáját a Nap s a Hold, csak akkor válik az alma hasacsám javára; nincs rendjén, hogy előbb leszedtem!” S ha aztán még az engedni nem akaró ágacska is letörik, akkor éppen bünsősnek érzi magát a kis fickó (de nem ám a gazdával szemben, kinek gyümölcsét pusztítja!). A nyári almát igazság szerint csak akkor szabadna megenni, ha a magok már csörögnek benne.

A felnőttek elvesztik ez isteni alkémia iránti érzéküket és képességüket. Miért? Mert belekeményednek öntudatukba. A mai botanika a leghathatósabb eszköz az élettől való eltávolításra. Mily bölcssek lennénk, ha elvont intellektusunk dacára, vissza tudnánk szerezni az érdeklődésnek ama kimeríthetetlen intenzitását, mellyel gyermekek nézik a természet folyamatait. A Mindenség tükröződne gondolatainkban. Belátnánk az égi Hierarchiák műhelyébe s látnók, mint küldik ki Ők, a hatalmas építőmesterek, segédeiket kik terveiket végbe vigyék: szellemeket és szellemcsekéket, sellőket, tündéreket, tűzimanókat; mint helyezik ezek el házában az alma magvait, barnítják azokat pontosan a csillagok állása és befolyása szerint. A gyermek még álmodik erről; ez az álom él tovább élvezetében, azért izlik neki úgy a gyümölcs, azért esik olyan jól. Mi azonban elvesztettük ezt az álmot; sivárság és pusztaság maradt a helyén és élvezetünk elállatiasodott. Harácsolunk vagy tivornyázunk. Ezért mindenkinek tanácsolhatom, aki az eredendő erővel ismét érintkezésbe akar jutni, hogy hívjon meg kertjébe egy gyermeket, vezesse egresbokraihoz és cseresznyefáihoz s örüljön, hogy izlik neki! ahelyett hogy mint eddig, mérgeledne a kis csenegetőn.

Különösen sokat adhatunk egy nagyvárosban élő gyerekekre; ez sok mindenben szükségét szenved. Figyeljük csak meg, mily elragadtatással fejt ki a babot és hengergeti kezecskéjében a lilás szemeket vagy kettőtöri a véres piros fűgét, mosogatja a téglavörös karottát, — a különböző érzések, melyek ezáltal élednek a gyermekben, a Mindenség minden irányába vezetnek; nap, lég, víz és föld lényegesen megelevenednek.

Mindenesetre előfeltétele ennek azonban hogy visszanyerjük azt a tisztelet-érzést, amit a hasznosság-gondolat elnyomott s amit a romlatlan gyermek érez az udvaron sétáltában, megpillantván a nagy körtét a törpe fácskán: „nem akarom megfogni, csak megszagolni.”

Ősz felé aztán már helyénvaló egy bizonyos okszerűség, de ez is inkább gondosság legyen. A paradicsom bibora, a szederindák fekete pirosa, az ugorkák békazöldje, a százféle zöld-sárga-pirosban illatozó almafajták, jóleső elgondolkodást kellene sugalmazzanak, amennyiben ez az elgondolkodás a nappal rokon; a nappal, melynek melege jól eltéve a föld belsejébe, ott tovább melegít.

Úgy együk a gyümölcsöt, hogy szívessé tegyen bennünket, — hálából a Nap iránt. A gyökeret, hogy elgondolkozóvá tegyen, a Hold iránti

hálából. Tulajdonképpen a föld szellemeit is meg kellene hívunk lakománkhoz, hiszen ők hajtják fel újra és újra a föld színére a növényeket.

Minden körtét meg kellene nekik köszönni, melyet szárával fölfelé, lerakunk a pincegádor szalmájára. Óvják meg őket az egerektől!

A napraforgó nagy kerek maglepényével kései méhektől körülzummögve, a nyár búcsúja. Itt lengik utolsó köreiket a sellők, tündérek, tűzimanók. A kertben oszladozó levelek. Mint hamurongyok hullnak a hervadt lombok alá. A szellem tűzvésze lobog a vidéken. A szem messze lát. A láb a szabadba kívánczik. A kertből az erdőbe lépdelünk.

Jól emlékszem még az első vadászatra, melyen részt vehettem. Tizennegyedik születésnapomon volt. Előttevaló este megtöltöttük löporral meg sörrel a barna meg sárga patronokat, melyeknek hátul rézvörös gyutacsuk volt, kikészítettük a puskát, kürtöt, hátizsákot. A ködös kora-reggelben lépkedtünk kifelé. Éberem — ez éberséget később, bensőbbé válva, újra átélni véltem filozófiai feladatok megoldásánál — vártam az erdő szélén; éberem az izgalomtól, fületem hegyezve minden hangra. A nyomot vesztett tacsó farkcsóválva jött hozzám; átfogtam nedves orrát s pontosan meg tudtam volna mondani, milyen kedvében van, de sőt, érzéseket adhattam volna neki, melyek még tüzeljék, oly nagyon erdő volt a lelkem. A kutya eltűnt a bokrok között. Most egy őz suhant át az úton, gyorsaságában is nyugalmasan. Éreztem, hogy viszi valami. Mi? Ugyanaz az erdő, amely engem lelkesített, mikor valamely boldog élmény fáradhatatlanul táncra, tornázásra, hancurozásra készítetett. Egész biztosan nem azért jöttem ide, hogy ezt megöljem. De akkor miért? Hirtelen világos lett előttem: magamban akartam elejteni az állatot bizonyos ösztönök iránti kegyetlenségből, melyeket meg akartam semmisíteni; kívántam megtisztulni, nemes és bátor, derekas lenni, azért nyultam a puskához. És ilyenformán tesznek mind a vadászok; alapjában a legjóságosabb emberek. A vad, melyet el akarnak pusztítani, sem a szalonkás pataknál sem a szarvaslesen, sem a nyúl vagy a rókaváltón nem található, csakis bennük magukban. A skorpió az a földalatti állat. Ezt fedeztem én fel tizennegyedik születésnapomon. Mellékesen mondva: a Nyilasban születtem. Felfedezésem feletti örömben a levegőbe tüzeltem. Amint a lövés elhangzására figyeltem, mintha halk dalt hallottam volna fölzendülni. Az elcsendesült erdőből hatolt ki hozzám. Sokárnyalatú színekben álltak a fatörzsek; feketén a fenyők, a bükkök szürkén, fehéren a nyír, mint sárgái óriás-orgonának; a nyírfa hangja hallatszott ki legtovább a lehajló alkonyból. Átvette a fölkelő hold. Én álmodni kezdtem s az álomból e dallam maradt fülemben: „Der Mond erhellt...” stb.

IV.

Ha visszanézek ifjúságomra, emlékezetem peremén, mint első virágot, a hóvirágot látom fölragyogni. Látom magamat, amint más kisfiúk-

kal együtt szaladok a nedves réteken, gyűjtöm a keskeny. lándzsás leveleket anyámnak, ki azokat keresztbekötötte a húsvéti tojásokon, kifőzte piros meg kék festékben, s így a tojások keresztalaku díszítést nyertek. Ez az első, tudatosá vált, növény-élményem. Öntudatlanul maradtak természetesen korábban is voltak. S bár ezek álomszerűen folytak le, mégis biztos, hogy sokkal mélyebben gyökerestek az álomnál. Ül a gyermek a réten, kezében szorosan virágjával, gyermekláncfüvet fog, melynek aranyos kosárkája öklöcskéjén nyugszik, — mint kicsi isten trónol ősi közösségében. Anélkül, hogy tudná, testi vallásosság köti össze a növényvilággal.

Nem minden megpillantott virágot tart meg a gyermek emlékezetében. Pl. az orchideát bizonyos kor előtt mindig újra elfelejti, de a százszorszépet és a kankalint, mint kedves pajtást várja mindig tavasszal. Keresi azt, ami benne magában is van: az ártatlanságot. Amint nő, kerül újabb és újabb virágokkal szívbéli viszonyba. Most az ibolyával, azután a sáfránnyal, majd a rózsával. Sokszor az emberek közvetítik a virágok ismerettségét. Esküdni mernék, hogy sokat a növények közül, melyek nap-nap után szemeim előtt nyíltak kertünkben, csak a szomszédok látogatásánál ismertem meg. Úgy tűnik, a jácintágyat csak akkor szemléltem meg figyelmesebben, mikor egy csoport ifjú leány kis ünnepélyt tartott nálunk. A mécsvirág azután tűnt föl nekem, mikor egy holdkóros varrónő érkezett Stör-be.

Különben is, gyermekkoromban mindig úgy tűnt nekem, mintha minden virágkoronából egy emberi arc tekintene rám: a tulipánból egy török leány, a krizantémből egy japán táncosnő, a napraforgóból egy inka király, a nebántsvirágból egy brahmán pap, a muskátliból egy szercesen fiú.

A fajták színeváltozását láttam a virágpompában.

Különös élményem volt, mikor először fedeztem fel mérges növényt. Egyik hegyi útunk alkalmával alacsony bokrokkal fődött lejtőn igyekeztünk fölfelé. Én egyszerre hirtelen sikoltottam. Egy farkascseresznyét találtam. De nem a levelek mélyén nyugvó sötéttűzű bogytól riadtam így vissza, — egy kigyót láttam, de az nem a sűrűbe csúszott be, hanem szárnyas meselényként a levegőbe emelkedett s mind óriásibbá növe vitorlázott tova.

Ezzel az élménnyel kezdődött egy időszak, amikor a különleges növények kötötték le figyelmemet. Herbáriumot csináltam magamnak. Első latin tanulmányaim is ez időben kezdődtek. Bizonyára nem volt véletlenség, hogy éppen most, mikor a holt nyelvet tanultam, növénytesteket szárogattam.

Először nem tűnt fel nekem, hogy ezen a módon a növényekhez való ösztöneimnek gyökere veszélyben forog. Csak később, mikor mikroszkóppal kezdtem dolgozni s a növénypreparátumokat a lencse alá raktam a kis négyszögletű üveglapra, vettem észre, hogy eltávolodom a természettől. Különös módon nyilvánult az ebből származó

kár. Egy nap, mikor a laboratóriumból az utcára léptem — közben leérettségiztem — kényszerítve éreztem magam a szembejövők arcában ráncokat, szemölcsöket, pattanásokat keresgélni. Önkénytelenül a nagyítóüveg alá képzeltem a különböző arcokat, ajkakát, állkapcsokat a többé-kevésbé romlott fogakkal. Ami máskor meghatott és lelkesített, az arc bársonya és a szemek tüze, főleg pedig a járás, a mozdulatok szellemisége, most kívül maradt figyelmemen. Mint ahogy a mikroszkóp alatt nem éreztem a napos földet, mely a kakukfűhöz tartozik, sem a pillangókat, méhektől rajzó levegőt, sem harmatot és illatot, sem az ezernyi láthatatlan szellemecskét, — így nem láttam most a légkört, ami az embert körülveszi, lényegét adja. Csak romlandót láttam, mint a boncoló anatómus. De éreztem, hogy igazságtalan így szemlélni az emberiséget. Miután természet-tudományi tanulmányaimat nem szakíthattam félbe, sőt törekednem kellett, hogy azokat sikeresen befejezzem, kezdtem a növényeket, bár — már a közeledő vizsgák miatt is — továbbra is szárligattam őket itatós papiros között, lefesteni, s ilyenformán megtartani a lelkeimmel betelt formákat és színeket.

Két művész segített nekem ebben, az egyik inkább festő volt, a másik inkább rajzoló. Igyekeztem technikájukat elsajátítani s közben olyan kettősség kelt létre bennem, mely széjjelszakított volna, ha nem tudtam volna magasabb elvekkel áthidalni.

Az egyik tanítóm a színeket tökéletesen meg akarta szabadítani a tárgyaktól. Fényreflexet fényreflex mellé rakott, tekintet nélkül arra, hogy tavon, virágágyon, emberarcon volt-e ez a fény; csak a benyomást akarta visszaadni. A formák feloldására, értékkitelek eltüntetésére használta a színeket. Célja: valóságot látszattá változtatni.

Kérdeztem egyszer, miért dobálódik így az igazsággal?

Igy felelt: — Mert Génuszom azt mondja, hogy a művész szabad.

— Melyik Genusz?

— A fényt hordozó, Phosporos, Luciferus.

A másik tanítóm ellenkező elveknek hódolt. Ez mindig árnyalt és vonalozott, hogy rájőjön a szerkezetre. A fenyőt piramisnak látta és a hársfát golyónak. Ceruzája alatt minden növény ékítmény-nyé vált. Szívesen használta őket, kiszínezve, cimrajznak. Mikor tudakoltam, miért szereti ezt az eljárást, így válaszolt: — Az örök törvényszerűséghez kell tartani magunkat. Szóval az alakhoz. Mi adja ennek az erejét? Az ásvány.

— Az élettelen — kiáltottam.

— Igen — válaszolt. — Valóban, a halál a legjobb szobrász.

Hallgattam, mert nem volt még bennem bizonyos, hogy a halál is az életnek szolgál.

Festő barátom a legszebb virágokat teremtette. Napraforgója sugárkorong volt; maga a nap lendítette. Így szólt: Képem tova kering, az elköltözöttek lelkében is s a szent Aetherbe viszi őket.

Szobrász barátom elsőrangúan rajzolt gyökereket és szárazakat. De virágjai túlzottan mértaniak voltak. Mindig a föld mélyébe vezetett ő, le a sírba. A gyökér föld akar lenni, a virág ég; a gyökér halál, a virág álom; a gyökér kő, a virág csillag.

Hamarosan beláttam, hogy nem lesz jó, ha a formák bilincsbe vernek, de az sem, ha a színek elcsábítanak, — a középúton kell maradnom. Ez a középút, a levél, mely fölfelé és lefelé egyaránt átváltozik.

Most egyszerre megértettem az ősnövényt. Láttam, mint csírázik, növekszik, virágzik, gyümölcsözik a növény, mint jön létre a magból ismét, természetes szükségességként egy egész világkorszakon át s mint köti közben az eget a földdel. A levelek elrendezésében, a virágok alakulásában, a víz felszállás és elpárolgásában, a színek fölvi-rulásában és elfakulásában sokrétű ritmust fedeztem fel: hangokat, ellenpontot és akkordokat; számlálhatatlan szellem körtancát. Látnom kellett, hogy a látható növényvilághoz valóban csak nagyon elégtelen szövegeket irtak. Szakácsok és kertészek, tudós professzorok, Linné az ő rendszertanával, festők és rajzoló, mint az én művész-tanácsadóim, közölték velem bölcsességüket, de igazán csak a dolgok legfelületesebbjét tudtam meg tőlük. E virágnyelvet csak maguk az istenek tudják versbe tenni és megzenésíteni. A szimfóniát az érzékeletti világból kell lehozni.

A titkos eurythmiát, mely a szférák harmóniája után igazítja a növekvést és hervadást, az alulról jövő formálódást és a fölfelé menő feloldódást, a nap fénye után fordulást, a föld központja felé törekvést, a planéták járása szerinti hajolást, a szüntelen szín és formaváltozást, — csak úgy tudom velük csinálni, ha odaadó lényem, mint az ősnövényhez hasonló, fogta fel önmagát — mint örök entelechiát, túl életem és halálom.

Az ősnövény időtlen időközön át ugyanaz marad. A búzaszem, mely meghal, hogy feltámadjon, nem változott, mióta Krisztus hasonlatával megszentelte. Az embernél új elv jön ehhez: a szabad akaratból való fejlődés elve. Az ember tudatossá teheti magában azt a folyamatot, mely a növénynél természeti szükségszerűség. E folyamat őt egészen átalakíthatja, amennyiben lelkét, mint a virágot, sötétté vagy világossá színezheti (világ és emberi megértéssel) s mint gyümölcsöt édesítheti vagy keserítheti (emberszeretettel vagy embergyűlölettel). Földhöz láncolódhatik, mint a gyökér és elszállhat, mint a virágpor. Miért?

Mert a mindenséget, mely műveli, hogy a növény nő, virágzik és gyümölcsözik, az ember az erkölcs törvényeként önmagában hordja.

Beláttam, hogy ha az isteni Hierarchiák keringésében részt akarok venni, lelkiismeretemet élesítenem kell.

Kell, hogy belső nap ápolja a bennem levő szellem-csírát. Ez azt jelenti: a világosságot akkor is érezni, ha az érzékek alusznak és sötétségbe sülyedtek. Ha nagy bensőséggel merültem el a növényi világba, mintha világos lett volna a szívenben.

Egy éjjel, amint csukott szemmel feküdtem, feljötttem a belső napot lelkem látóhatárára. De alighogy feltűnt a szellemégen, elállt a hold és fogyatkozást okozott. A növekvő derengésben megpillantottam árnyékomat. Amint néztem, mindinkább csontvázzá alakult. Borzadva ismertem meg magamban a Halál lényegét.

Kerestem az életfát, hogy nedvével megújítssam magamat. De ez keresztivé változott. Most ím megkezdődött számomra a feltámadásért való küzdelem.

Hasznos tudnivalók.

A só használata a háztartásban. Még ma is igen sokan vannak, akik azt hiszik, hogy a sót kizárólag a főzéshez, ételízestítéshez, disznóöléskor a hússózáshoz vagy káposztasavanyításhoz használjuk. Ez bizony tévedés, mert a sónak még igen sok fontos szerepe jut a háztartásban, csak-hogy sokan nem veszik eléggé igénybe a só használhatóságát. Nem új dolog a száj és fogmosás sóval, valamint a torok öblögetése. Azonkívül használhatjuk: mindenféle festetlen vesszőből készült fonottbútorhoz, továbbá ruhakosár, kenyérgosarakhoz (szakajtókosár), ha ez kissé már kezd sárgulni. Ekkor súroljuk át jó meleg sósvízzel és visszanyeri régi szép színét. Tojásfogyasztás után, az ezüstkanalakra rászáradt ételmaradékot sóval dörzsöljük meg jól és újjávarázsoljuk véle. Vajat igen soká tarthatunk frissen, ha sósvizet forralunk, lehűtjük és a vajat beletesszük, illetve benne is hagyjuk. Virágot igen soká eltarthatunk frissen sósvízben, ha naponta éles késsel papírvékonyágú réteget rézsutosan levágunk a szárából. Valamint vízlágyításhoz is használhatjuk a sót, de itt már nem magában, hanem ecettel keverve. Egy vödör (10 liter) vízhez: 3 kanál ecet, 1 kanál só. Ezzel a keverékkel igen jól lehet ablakot, valamint vizes- és borospoharakat is fényesre mosni, különösen ott, ahol meszes a kút vize és a mész hamarosan lerakódik a pohárra és a vizeskancsóra. Mélynyomású üvegedényeket, papírnehézéket, hamutálcát, igen szépen lehet kefe segítségével újjávarázsolni langyos, sós vízzel.

Hasznos madarak. A tél folyamán a hideg által megkínzott és elgyengült hasznos madarak védelmet igényelnek. Hasznos madaraink a mezőgazdaságunk jótévedői és segítőtársaink a mezőgazdasági kártevők elleni védekezésben. Sőt olyan komoly tudósok is vannak, akik azt állítják, hogy a hasznos madarak nélkül mezőgazdaság nincs, mert nélkülük a növényi kártevők annyira elszaporodnának, hogy teljesen tönkretennék fáradságos munkánk gyümölcseit. Minden esetre igaz, hogy a mezőgazdasági növényi kártevők legnagyobb ellenségei a hasznos madaraink.

Látja ezt a szántóvető ember, amikor mögötte lassan hosszabbodó barázdában a barázdabillegető pusztítja az eke által felszínre kerülő rovarokat.

Ott van a cinege madár, a legbiztosabb hernyóirtó. És ezek mellett a többiek, amelyek a bölcs természet gondoskodásából a földműves ember munkáját pusztító lények ellenségei. Igaz ugyan, hogy a tudomány is nagyon hozzájárult a kártevők elleni védekezésünkhöz, azonban a természet gondoskodását a tudomány egymagában még nem pótolhatja. A különféle védekező szerek mellett szükség van a hasznos madarak munkájára is. Meg kell tehát becsülnünk ezeket a soha ellenségünkkel nem váló segítő társainkat. Elsősorban azzal, hogy gyermekeinket megtanítjuk azok megbecsülésére és magunk is jó példával járunk elől. Van a mezőgazdaságunknak amúgy is sok ellensége. Azokat pusztítsuk ki és ne ezeket a hasznos madarakat.

A hasznos madarak most némi táplálékra szorulnak. Igaz, hogy a mai viszonyok nem engedik meg a róluk való bő gondoskodást, mégis akad házuk körül olyan hulladék vagy kevés aprómag is, amit táplálékul nyújthatunk számukra. De ha ezt mégsem tehetnénk meg, akkor annyit mégis meg kell tennünk, hogy nem engedjük pusztítani őket. Tavasz nyitásával pedig tegyük lehetővé, hogy hasznos madaraink kertünkben, gyümölcsösünkben fészket verjenek. Készítsünk nekik fészket, szoktassuk őket házuk köré. Akkor nem lesz férges az alma, nem hull le a sok gyümölcs férgesen, éretlenül.

Vessünk mákot a cukorrépa közé. Mintegy 140.000 katasztrális holdon természetnek hazánkban cukorrépat. Ha lehetővé tétetne az, hogy a cukorrépa sorába mákot természetnek, igen nagy mértékben emelkedne a mák termesztése. A cukorrépa és a mák igen jól öszenférnek és egészen bátran természetnek együttessen. A mák augusztusban lekerül és ha ritkán hagyjuk meg, nemcsak elegendő helyet ad a cukorrépanak, hanem mivel a cukorrépa éppen augusztus hónap vége felé fejlődik erőteljesen, így a termése sem szenved olyan nagy hátrányt, hogy természetnek ne lenne. Azt, hogy cukorrépa között ne termesszünk mákot, elsősorban a cukorgyárak ellenzik, így nem kellene más mint egy rendelet, amelyik megengedné, sőt kötelezővé tenné, hogy a cukorrépa sorába ritkán mákot természetnek. Tegyük fel azt az esetet, hogy ha csak a felében termelnének mákot, valamint egy-egy katasztrális holdon csak egy-egy métermázsa mák teremne, akkor is 70.000 métermázsa máktermésre lehetne számítani, ami úgy magán-, mint nemzetgazdasági szempontból igen nagy előny lenne. Igen kívánatosnak tartanánk ha a földművelésügyi kormányzat ilyen értelemben adna ki rendeletet, ami a máktermesztést eddig el nem ért fokára emelné.

Felelős szerkesztő és kiadó

GÖLLNER MÁRIA.

E jótékonyági folyóirat szerkesztősége és kiadóhivatala

FOGHÁZMISSZIÓ HELYISÉGE.

Budapest, V., Markó-utca 27. földszint 6. szám.